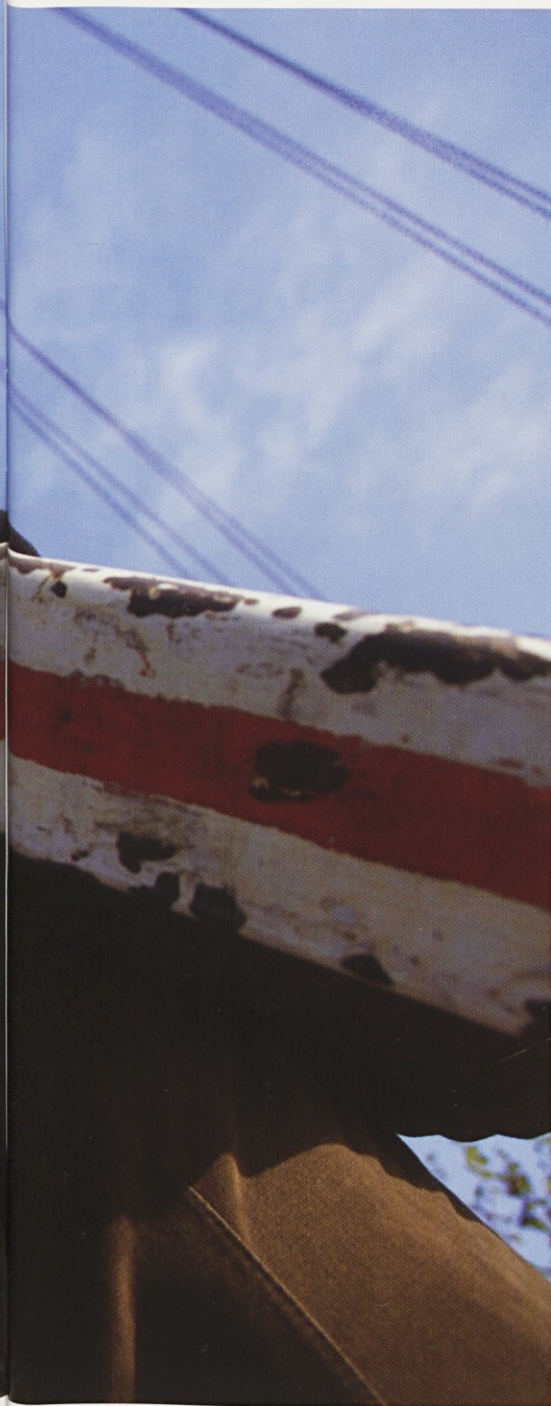

V času, ko bi lahko dosegli
vse, nas je odpihnil vrag!

Nina Zagoričnik, foto: Dejan Vekić

Pogovor z bosanskim filmskim režiserjem Danisom Tanovićem o njegovem novem filmu *Cirkus Columbia* (2010), nihanju med optimizmom in pesimizmom, ambicijah po spremembah na bolje ter nostalgiji po nekem času in prostoru. »Vsak narod ima svojo zgodovino,« pravi Tanović, »samo jaz še zdaj ne dojamem, da se je to zares zgodilo.«

Zgodba v romanu Ivce Đikića traja 12 let, vi pa ste jo v filmu Cirkus Columbia strnili v eno poletje; zakaj vas je ta roman tako prevzel?

Ob branju sem občutil nekakšen fellinjevski koncept življenja, teme, ki jih vsi poznamo ... Italijanska kinematografija mi je najdražja od vseh. Privlačila me je zgodba, zvenela je neorealistično. Ne maram epske pripovedi, nimam se za epskega človeka, ljubši mi je roman, zato sem iz celote vzel le nekatera poglavja, nato sva skupaj z avtorjem začela njegov roman spreminjati v scenarij.

Kdo je predlagal filmsko adaptacijo romana?

Prvi se je pred petimi leti nad knjigo navdušil Dino Mustafić. Ko je odkupil pravice za priredbo, sem bil dobesedno ljubosumen. Ker pa je Dino prezaseden z gledališčem in kot direktor še s sarajevskim festivalom MESS, mi je čez dve leti sam predlagal, da prevzamem filmski projekt.

Ima elemente komedije že roman ali sta jih z Đikićem vstavila šele v scenarij? Med gledanjem filma sem doživljala nekakšno genezo raznih jugoslovanskih filmov 70. in 80. let, kot so Karanovićeve nadaljevanka Na vrat na nos (Grlom u jagode, 1976), Kusturičev Oče na službenem potovanju (Otac na službenom putu, 1985), Kenovićev Kuduz (1989) in drugi.

Vse reference, ki jih navajate, so tudi moje. A ko pišem scenarij, nikoli ne razmišljam o žanru, to mi ni pomembno. Nekateri vidijo v mojem filmu romantično komedijo, drugi družinsko dramo. Vsak ima svojo vizijo. Filme lahko na podlagi lastnih izkušenj različno doživljamo. Tipičen primer je bil zame Coppolov film *Apokalipsa zdaj* (Apocalypse Now, 1979). Prvič sem ga gledal tik pred vojno v Bosni, drugič med vojno in tretjič po njej. Gre za tri različna obdobja mojega življenja in vsakič sem film doživel drugače. Zanimalo me je, kako bodo *Cirkus Columbia* videli Italijani. Na premieri v Trstu mi je neka uglašena gospa začela naštevati reference iz italijanskih filmov. Med njimi sem nekatere celo spoznal, vseh seveda ne. Vsakdo razpозна stvari po svoje, temu se ne da ubežati. Vse zgodbe bolj ali manj temeljijo na tem, kako jih poznamo in kako smo jim naklonjeni, od stare Grčije in Rima do srednjega veka v Španiji ali Shakespearja; zgodbe ostajajo enake, menjajo se samo ambient.

Na novinarski konferenci ste zgodovino zanimivo definirali s stavkom: »V nekem kraju se odvija vojna, 30 kilometrov stran pa živijo ljudje v miru in hitijo po vsakdanjih opravkih.«

Zgodovina objektivno ne obstaja, je zgolj plod subjektivne realnosti. Toda kje je meja med realnostjo, ki si jo vsi delimo, in tisto, ki je subjektivne narave? Ob vsem tem ima pomembno vlogo umetnost, čeprav ni realna. Velikokrat namreč razmišljam, kakšen bi bil transfer emocij, če bi nekdo zlezal pod mojo kožo med vojno in doživel trenutek, ko stopiš na mino. Če bi se to občutje dalo prenesti na proizvajalce min, bi mnogi med njimi v hipu prenehali izdelovati orožje, zavzeli bi se za takojšnje prenehanje sleherne vojne. Zato ima umetnost pomembno vlogo in vedno bolj jo bo imela. Iz nje lahko izvlečemo vsa bistvena občutja in jih prenesemo v realnost. Živimo v zelo zanimivem obdobju, v katerem prihaja do nešteto novih spoznanj, in prav zanima me, kako se bodo nekatere stvari razrešile.

Zakaj ste se iz Francije vrnili v rodno Sarajevo?

Vrnil sem se domov. Že ob samih besedah Sarajevo, Bosna in Hercegovina mi zatrepeta srce, ali kot pravi Divko Buntić (Miki Manojlović) v filmu: »Vračam se, da se mi srce napije raja!« Hercegovina je moj raj na zemlji, tudi Toskana in prečudovita okolica Neaplja sta rajski, ampak Sarajevo in Hercegovina sta čisto moja, tu govorijo moj jezik, vsaka rezina te dežele je del mene.

In ta občutja ste prenesli v film Cirkus Columbia ...

Da, ker je film poln ljubezni, kot jo čutim do svoje dežele in vseh, ki živijo v njej. Celotistih, ki so med vojno počeli grozodejstva, ne sovražim, sicer ne bi bilo razlik med nami ... Je pa Slovenija zanimiv fenomen. Popolnoma je negirala vojno. Potem pa čez čas pridem v Slovenijo, da bi posnel film *Nikogaršnje ozemlje*, in ljudje me dobesedno oblegajo, vsi so želeli sodelovati z menoj. V Sloveniji se počutim kot doma, verjetno bolj kot marsikateri rojeni Slovenec.

Je bil to razlog, da ste film začeli snemati v Vipavski dolini?

Razlogov je več, moj producent Čedomir Kolar je vezan na Slovenijo, tu je producentka Dunja Klemenc ... Ljubljana je eno ključnih mest v mojem življenju.

Sarajevo je postalo v zadnjem času tudi vaša politična opcija, osnovali ste novo politično stranko, ki se imenuje Naša stranka, v katero ste povabili pripadnike vseh treh narodov Bosne in Hercegovine, da bi premagali etnično razdeljenost, ki hromi državo.

To je posebna zgodba, s katero morda malo prehitevam, zdi se, da za našo stranko še ni prišel čas. Mogoče bi bilo drugače, če ne bi bilo gospodarske krize, ne vem ... Ponavlja se nacionalizem, kar je grozno. V stranki smo se zbrali nekateri, ki smo nekaj časa živeli v tujini in doživeli drugačen svet, del tega smo hoteli prenesti v naše okolje, brez političnih ambicij. Mogoče pa je bil prav v tem problem. Postal sem celo predstavnik kantona. Želeli smo spremeniti nekatere stvari z izglasovanjem različnih zakonov, ki bi spremenili življenje na bolje, da bi se BiH lahko ponovno vrnila na seznam »normalnih civiliziranih držav«. Zgodilo se je ravno nasprotno, naša energija ni naletela na pozitivni odgovor. Mi pa smo si želeli pridobiti zaupanje, predvsem mladih, da bi spoznali, da morajo vzeti usodo v svoje roke, da prevzamejo odgovornost nase, za vsa dejanja, za vzgojo otrok, za družine in za boljšo skupno prihodnost. In da ne prelagamo več krivde na tuja ramena.

V filmu lepo izpeljete to idejo, se tudi v knjigi zgodi kot v filmu, da zmaga ljubezen?

Da, ker verjamem v ljubezen. Če ne bi verjel, ne bi imel otrok in tudi sam sem k sreči odraščal v takem okolju. To je znal lepo povedati moj profesor Dževad Karahasan: »Ljubezen je zakon, ki vlada. Če bi vladalo sovraštvo, bi ena stran uničila drugo.« Zame je ljubezen vodilno načelo življenja, skupaj živijo stvari, ki so si različne. Res verjamem v to.

Cirkus Columbia potuje po festivalih in je predstavljen po vsem svetu, med prvimi so ga videli Sarajevčani. Kako ste vi doživeli tamkajšnjo premiero?

Ganljivo, presenetilo me je, da so bili na koncu filma, ko so prižgali luči, mnogi gledalci v solzah, in te solze odgovarjajo pesmi Jadranke Stojaković ob koncu filma *Sve smo mogli mi* (Vse bi bili lahko mi). To je bila žalost za izgubljeno mladostjo, za nekim izgubljenim časom, za izgubljeno priložnostjo ... To je katarzičen trenutek. Podobno so film doživeli tudi v Italiji. *Nikogaršnje*

ozemlje je univerzalna zgodba in *Cirkus Columbia* funkcionira podobno globalno, kljub temu da vsebuje veliko lokalnega. To me je zelo razveselilo. Filmske kritike pa ne preveč. Dobrih kritikov je zelo malo. Večkrat se zgodi, da preberem dobro kritiko, potem pa me film razočara ali nasprotno.

O vašem filmu lahko več izvem na internetu kot iz časopisov, ljudje objavljajo svoja mnenja na facebooku, na twitterju ali v blogih ...

Tudi sam sem obseden z internetom, je najbolj genialna stvar, ki se je zgodila človeštvu v zadnjem času, ni pa mi všeč, ko se ljudje skrivajo za besedilom; zdi se mi, da s tem mnoge stvari izgubljajo pomen. Celo snemanje filmov na neki način izgublja svoj prvotni namen. Ljudje raje gledajo filme doma, potem ko jih zastonj snamejo z interneta, podobno se dogaja tudi s knjigami. Živimo v dobi, ko lahko kupiš intelekt kot vsako drugo potrošniško blago. V zadnjem času doživljam svojega producenta Čedomirja Kolarja kot Don Kihota, ki se bori z mlini na veter in ve, da je ta bitka že vnaprej izgubljena. Filme je doletela enaka usoda kot glasbene CD-je pred desetimi leti, ko so vsi presnemavali glasbo z interneta in jo prodajali naprej. Glasbi se je uspelo rešiti iz te zagate s koncerti. Ne vem pa, kako bo to uspelo filmu.

V glavnih vlogah filma nastopata Mira Furlan in Miki Manojlović, oba sta precej dolgo živela v tujini, Manojlović v Franciji in Furlanova v Los Angelesu. Priznam, da sta mi zbujala nostalgijo po svojih gledaliških vlogah, predvsem pa filmih iz časa nekdanje Jugoslavije.

Za marsikoga se bo to slišalo nenavadno in nekaterim bodo šli lasje pokonci, a jaz pogrešam vzdušje nekdanje Jugoslavije. Te nove meje mi gredo na živce, so premajhne, Evropa je majhna, meni se zdi ves svet majhen.

Vaš prihodnji film se bo znova dogajal v Sarajevu?

Da, trenutno pišem zgodbo, ki se bo dogajala v Sarajevu. Lani bi moral snemati film z Bonom in Liamom Neesonom, vendar sem se zahvalil za ponudbo. Moja družina, žena in pet otrok, so zame pomembnejši od kariere. Seveda rad pišem in ustvarjam, vendar ne postavljam sebe na prvo mesto. Zagotovo zaradi izkušnje vojne, spoznanja, da lahko življenje v trenutku ugasne. Nihče mi ne more vrniti prijatelja, ki je umrl med vojno. Moji otroci so postali najpomembnejša stvar v mojem življenju. Zaenkrat smo v Sarajevu in skupaj doživljamo vse zgodbe mesta, čeprav se še zdaleč ne dogaja toliko kot v zlatih osemdesetih. Kot da bi vedeli, kaj bo sledilo, smo takrat živeli najbolj nora leta svojih življenj ...